

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 17^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1938

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΝΤ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ἐξελέγη ἑένος Ἑταῖρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁ κ. Emil Abderhalden, καθηγητῆς τῆς Φυσιολογίας καὶ διευθυντῆς τοῦ Φυσιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Halle.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμῶσα τὴν μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος μέλους αὐτῆς, Γερασίου Φωκά, ἐτέλεσε τὸ ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον αὐτοῦ, καθ' ὃ ὁ κ. Μαρίνος Γερουλάνος ἐξέθεσε τὰ περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς καθόλου ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ μεταστάντος.

Ὁ κ. Μαρίνος Γερουλάνος εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ο ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΦΩΚΑΣ

Ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς οὐδένα τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης παρατηρεῖται ὁμοίομορφος καὶ ἀπροσκόπτως ρέουσα ἢ ἐξέλιξις, ἀλλὰ ἔκλαμπρόν τινα περίοδον προκαλουμένην ὑπὸ νέας τινὸς καὶ βασικῆς ἐπιγνώσεως, παρακολουθεῖ περίοδος στασιμότητος, καθ' ἣν συντελεῖται ἢ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἐπεξεργασίαις τῶν κτηθέντων. Νέα ἐξαίρετος ἐπίγνωσις προσδίδει νέαν ὥθησιν πρὸς ἐξύψωσιν τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ Ἱατρικὴ, ἰδιαίτερος ἐπηρεαζομένη ὑπὸ ψυχολογικῶν παραγόντων ἐμφανίζει κατ' ἐξοχὴν τοιαύτας διακνυμάνσεις ἀπὸ περιόδους σχετικῆς στασιμότητος εἰς τοιαύτας ἐξαιρέτου ἀννψώσεως.

Θὰ ἐφερόμην μακρὰν τοῦ προκειμένου ἐὰν ἤθελον νὰ παρακολουθῆσω τὰς σκέψεις ταύτας. Ἀλλὰ ἀναμφισβήτητον ἀποτελεῖ γεγονός, ὅτι τὰ τέλη τοῦ λήξαντος

αἰῶνος ἀπετέλεσαν τοιαύτην ἐξαίρετον ἀκμὴν διὰ τὴν ἱατρικὴν καὶ εἰδικώτερον τὴν χειρουργικὴν. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροκόσμου ζώντων ὀργανισμῶν, ἡ ἀναγνώρισις τῶν βιολογικῶν τούτων ἰδιοτήτων ὑπὸ τοῦ *Pasteur*, ἡ βεβαίωσις τοῦ κντάρου, ὡς βιολογικῆς ὀντότητος ὑπὸ τοῦ *Virchow*, ἡ ἀνακάλυψις εἰδικῶν μικροοργανισμῶν ὡς αἰτίων τῶν λοιμωδῶν νόσων ὑπὸ τοῦ *R. Koch* καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἡ ἐπιτυχὴς καταπολέμησις τούτων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀντισηψίας ὑπὸ τοῦ *Lister* καὶ τῆς ἀσηψίας ὑπὸ τοῦ *R. Koch*, ἀπετέλεσαν ἐξαίρετα γεγονότα μεγίστην ἐξασκήσαντα ἐπίδρασιν πρὸς ἐξύψωσιν τῆς καθόλου Ἐπιστήμης καὶ εἰδικώτερον τῆς Χειρουργικῆς.

Ἀφάνταστοι ὑπῆρξαν αἱ ἀπὸ τῶν ἐπυγνώσεων τούτων προκύψασαι πρόοδοι τῆς χειρουργικῆς αἱ συντελούμεναι κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ λήξαντος αἰῶνος. Αὕτη στηριζομένη ἐπὶ τῆς ναρκώσεως καὶ τῆς ἀντισηπτικῆς ἀγωγῆς, ἀπέκτα ὁλονὲν εὐρύτερα πεδία δράσεως προκαλοῦσα τὸν θαυμασμόν καὶ διεγείρουσα ἕξαστον τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ παγκοσμίου ἱατρικοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκινουμένης αὐτοπεποιθήσεως, σχεδὸν μέχρις ὑπερφύλου ὑπεροχής, νεαρὸς φοιτητὴς μόλις 16ετής, πλήρης ζωῆς καὶ δραστηριότητος, προικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως δι' ἐξαιρετῶν χαρισμάτων διανγείας καὶ ὀξύτητος πνεύματος καὶ καλλιτεχνικοῦ προσέτι συναισθήματος, ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς ἐγκαταλείπει τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Κεφαλληνίαν καὶ μεταβαίνει εἰς Παρισίους ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς. Τί παρὰδοξον ὅτι ἡ ἔκλαμπρος ἐκείνη ἐποχὴ τῆς χειρουργικῆς, ἰδιαίτερος γὰρ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ ζωηροῦ πνεύματος τοῦ νεαροῦ Ἀσκληπιάδου καὶ γὰρ διήγειρεν εἰς αὐτὸν τὸν ἐνθέρμον ἐνθουσιασμόν, ὅπως ὁλοψύχως ἀφοσιωθῇ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ κλάδου τούτου τῆς ἱατρικῆς, ἀνερχόμενος οὕτω ὁ ἴδιος εἰς ἀνώτερα ἐπιστημονικὰ ἐπίπεδα!

Ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς ἐγεννήθη ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας τὴν 7 Αὐγούστου 1861, ἔλκων τὸ γένος ἐκ παλαιᾶς τῆς Κεφαλληνίας οἰκογενείας, ἐξ ἧς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πλείστοι ἀνεδείχθησαν ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ἐτελείωσε τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Ἀργοστολίῳ διανύσας ἐν ἔτος τούτων ἐν Κερκύρᾳ, ἐνεγράφη δὲ εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν τῶν Παρισίων ἐν ἔτει 1877. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὰς ἱατρικὰς αὐτοῦ σπουδὰς μετὰ ἐνθέρμον ζήλου, ἐπιτυχάνει ἤδη μετὰ διείαν, κατόπιν ἐπιτυχοῦς διαγωνισμοῦ γὰρ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ βοηθοῦ τῆς Ἀνατομικῆς: *Aide d'Anatomie* εἰς τὴν *École Pratique* ὑπὸ τὸν καθηγητὴν *Farabeuf*. Ἐν συνεχείᾳ προσλαμβάνεται ὡς ἐξωτερικὸς βοηθὸς τῶν Νοσοκομείων καὶ διορίζεται ἀκολούθως κατόπιν διαγωνισμοῦ, ὡς ἐσωτερικὸς βοηθός, *interne des Hôpitaux*, ὅπου ἐργάζεται ὑπὸ τοὺς διδασκάλους *Hérard, Triboulet, Panas, Lefort, Tillaux, Trélat, Bouilly* καὶ *Ségond*. Ἡ πανεπιστημιακὴ καὶ κλινικὴ αὐτοῦ ἐκπαίδευσις διαρκεῖ ἐπὶ 12 ἔτη (1877-1889).

Ἐν ἔτει 1889 ὑποστηρίζει τὴν ἐναίσιμον αὐτοῦ διατριβὴν ἐνώπιον τῆς Σχολῆς: *Contribution à l'étude clinique des rapports entre certaines inflammations et tumeurs du Sein. Maladie nouvelle de la mamelle*, καὶ καθορίζει εἰδικὴν τινα χρονίαν πάθησιν τοῦ μαστοῦ, ἣτις ἐν Γαλλίᾳ φέρεται ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦ Φωκᾶ.

Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἠθέλησεν ὁ Φωκᾶς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὥρισμένοι ὄγκοι τοῦ μαστοῦ, παρὰ τὴν τότε κρατοῦσαν ἀντίληψιν, δὲν εἶναι κακοήθεις καὶ δὲν θὰ ἔπρεπεν ἐπομένως νὰ ἐγχειρίζωνται δι' ἀκρωτηριασμοῦ ὅλου τοῦ μαστοῦ, ἐγχειρήσεως ἣτις διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπετέλει ἐπέμβασιν ὄχι ἀκίνδυνον. Τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ ταύτας ἐστήριξεν ὁ Φωκᾶς ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς κλινικῆς πείρας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς ιστολογικῆς ἐρεῦνης τῶν τοιούτων ὄγκων, ἐκ τῶν ὁποίων διαφόρους ἐπιμελῶς ἐμελέτησε. Δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ διαμάχη τὴν ὁποίαν ἡ διατριβὴ αὕτη τοῦ Φωκᾶ προεκάλεσε καὶ πλεῖστοι χειρουργοὶ καὶ παθολογοανατόμοι κατεπολέμησαν ἀρχικῶς τὴν νεωτερίζουσαν ταύτην ἐκδοχὴν. Τέλος ὑπερενίκησεν ἡ ὁρθὴ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψις καὶ τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε ὁ ἐρευνητὴς νὰ γίνῃ ταχέως, ἰδίως εἰς τὸν ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικὸν κόσμον, εὐφήμεως γνωστός. Ἡ ἐργασία αὐτὴ συνεπέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἱατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (1889).

Ἐν ἔτος βραδύτερον ὀνομάζεται ὁ Φωκᾶς κατόπιν ἐπιτυχοῦς διαγωνισμοῦ *Agrégé des facultés de médecine* καὶ κατὰ τὸ 1889, *Agrégé de la Faculté de médecine de Lille (Section de Chirurgie)*, ὅπου, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ, ἀνατίθεται εἰς αὐτὸν ἡ διδασκαλία τῆς Χειρουργικῆς τῶν παιδῶν καὶ τῆς Ὀρθοπαιδικῆς εἰς τὸ Νοσοκομεῖον *St. Sauveur*. Ἡ θέσις ἣν ὁ Φωκᾶς ἐν *Lille* οὕτω κατελάμβανεν ἦτο ἐν πολλοῖς ἰσοτίμος πρὸς τὴν τῶν τακτικῶν καθηγητῶν, καθόσον εἶχεν ὄχι μόνον ἐντολὴν νὰ διδάσκῃ εἰδικὸν μάθημα αὐτοτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς ἐξετάσεις καὶ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν φοιτητῶν.

Διὰ τοῦ Φωκᾶ ἀντιπροσωπεύεται οὕτω τὸ πρῶτον ἡ διδασκαλία τῆς Ὀρθοπαιδικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς *Lille*, ὅπως εἰκοσαετίαν προηγουμένως ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἀειμνήστου Πανᾶ ἡ διδασκαλία τῆς Ὀφθαλμολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων.

Τὸ τόσον σπουδαῖον τοῦτο κεφάλαιον τῆς Χειρουργικῆς, ἡ Ὀρθοπαιδικὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι τότε γενικῶς ἀναγνωρισθῇ ὡς εἰδικὸς Κλάδος τῆς Ἱατρικῆς. Μετὰ τῶν ἐνταῦθα ἀναγομένων παθήσεων ἡσχολοῦντο μέχρι τότε ἐκπρόσωποι τῆς γενικῆς Χειρουργικῆς καὶ μόνον τινὲς τούτων ἐπεδίδοντο εἰδικώτερον εἰς τὴν Ὀρθοπαιδικήν, ὡς ἐν Ἱταλίᾳ οἱ *Panzeri*, *Molta*, *Rizzoli*, ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ *Thomas*, *Ogston*, *Mac-Ewen*, ἐν Γερμανίᾳ οἱ *Heftmann*, *Hoffa* κ.ἄ., ἐν Αὐστρίᾳ ὁ *Lorenz*. Ἐν Παρισίοις διέπρεπον τότε εἰς τὰ Ὀρθοπαιδικὰ ὁ *Broca* καὶ ὁ *Kirmisson*. Διήνοιγεν ὅθεν ἡ Ὀρθοπαιδικὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διὰ τὸν εἰδικῶς εἰς αὐτὴν ἐπιδιδόμενον, εὐρὺ πεδῖον δράσεως καὶ

ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ θέσιν ὁ Φωκᾶς, ἐπεδόθη μετὰ τοῦ διακρίνοντος αὐτὸν ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ κλάδου τούτου, τόσον ἀπὸ διδακτικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ἐρευνητικῆς-ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως.

Ἐν *Lille* ἐδίδαξεν ὁ Φωκᾶς τὴν Χειρουργικὴν τῶν παίδων καὶ Ὀρθοπαιδικὴν ἐπὶ 13 ἔτη (1889-1902), ἥτοι μέχρι τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διευθύνων συγχρόνως τὸ Θεραπευτήριον *Sanatorium St. Paul sur mer* ἐν *Dunkerque* χρησιμοποιοῦμενον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τούτων.

Ἐνταῦθα ἀπέκτησεν ὁ Φωκᾶς ἐξαίρετον φήμην, ὡς βαθὺς ἐπιστήμων-ἐρευνητὴς καὶ ἔξοχος διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ ὡς λίαν ἐπιδέξιος χειρουργός, εἰσηγηθεὶς πλείστας ὅσας ἐγχειρητικὰς μεθόδους καὶ ἐφαρμύσας πρῶτος αὐτὸς ἐν *Lille* τὴν ἀντισηπτικὴν μέθοδον κατὰ *Lister*, ὡς ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ.

Τὰ κλινικὰ αὐτοῦ μαθήματα ἐν τοῖς ὁποίοις περιλαμβάνονται ἴδια αὐτοῦ ἐγχειρητικαὶ μέθοδοι καὶ ἐπιστημονικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἐν γένει τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν αὐτοῦ, δημοσιεύει τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1893 εἰς τόμον ἐκ 256 σελίδων: *Clinique chirurgicale des enfants de l'Hôpital St. Sauveur* καὶ μετὰ δύο ἔτη τὰ: *Leçons cliniques de Chirurgie orthopédique*, τόμον ἐκ 524 σελίδων. Ἀμφότερα, συγγράμματα ἀποτελέσαντα ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐν γένει, περισπούδαστον συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην καὶ θεραπείαν τῶν ἐνταῦθα ἀναγομένων ὀρθοπαιδικῶν παθήσεων. Τὰ ἔργα ταῦτα συμπληροῦσι πλεῖσται εἰδικαὶ μελέται καὶ μονογραφίαι ἀναγόμεναι εἰς τὸν κλάδον τῆς Ὀρθοπαιδικῆς, ὡς αἱ περὶ ραιβοποδίας, βλαισποδίας, περὶ βλαισοῦ γόνατος, συγγενοῦς ἐξαρθρήματος τοῦ ἰσχίου, περὶ σπονδυλίτιδος φυματιώδους καὶ τῆς ψευδοσκολιωτικῆς μορφῆς ταύτης, περὶ ἀνακύρτου γόνατος, περὶ λευκοῦ ὄγκου τοῦ γόνατος. Ἡ τελευταία μελέτη πλήρως ἐξερευνᾷ τὸ θέμα κατὰ τὰ μέχρι τότε δεδομένα καὶ συνίσταται ἐξ 198 σελίδων (1900). Πλεῖσται τῶν ἐργασιῶν τούτων παραμένουσι κλασσικαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ συναφῆ ἐπιστημονικὰ καὶ διδακτικὰ συγγράμματα.

Ἀλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπόδοσις τοῦ Φωκᾶ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν κλάδον τοῦτον, πολυάριθμοι εἶναι αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι αἱ ἀναφερόμεναι καὶ εἰς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κεφάλαια τῆς Χειρουργικῆς, πολλὰ τούτων δημοσιευθεῖσαι εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ *Dumeyr* ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «*Nord médical*» καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν *Broca* καὶ *Kirmisson* ἰδρυθεῖσαν «*Revue de Chirurgie des enfants et d'Orthopédie*».

Ἐκ τῆς Γενικῆς Χειρουργικῆς ἀναφέρω τὰς μελέτας περὶ τῆς διὰ χλωροφορμίου ναρκώσεως (1896), περὶ ἀντισηπίας τῶν τραυμάτων (1894), περὶ ἀντισηπίας καὶ ἀσηπίας ἐν γένει, ἅπασαι λίαν ἐπίκαιροι διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐξαίρετοι προσέτι εἶναι αἱ ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθεῖσαι τελειοποιήσεις τῶν ἐγχειρητικῶν μεθόδων ἐπὶ λαγω-

χείλους, ἐπὶ Οὐρανοσταφυλορραφῆς καὶ ἡ μελέτη περὶ τῶν μικτῶν ὄγκων τῆς παρῶτιδος. Μεγάλως προσέτι συνέβαλεν ὁ Φωκᾶς διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ εἰς τὴν διευκρίνισιν τῆς παθογενείας τῆς σκοληκοειδίτιδος, ὑποδείξας ἰδίαν ἐγχειρητικὴν μέθοδον καὶ ἐκ τῶν πρώτων εἰσηγηθεὶς τὴν πρώϊμον ἐγχείρησιν ἐν ψυχρῷ, θέματα ἅπαντα μεγάλως ἀσχολοῦντα τοὺς χειρουργοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1898–1901). Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῶν παθήσεων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆρος ἐδημοσίευσεν, περὶ παθήσεων τοῦ στομάχου, περὶ γαστροεντεροαναστομώσεως, περὶ παθήσεων τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου, τοῦ κόλου καὶ ὄρθου. Περὶ κηλῶν δὲ ἐδημοσίευσεν διαφόρους πραγματείας καὶ ειδικώτερον περὶ ὀμφαλοκήλης καὶ περὶ ὕδροκήλης, ὑποδείξας διὰ ταύτας ἰδίαν ἐγχειρητικὴν μέθοδον, προσέτι περὶ παθήσεως τῶν νεφρῶν καὶ τῆς κύστεως καὶ τέλος περὶ γυναικολογικῶν παθήσεων, πραγματευθεὶς ἰδιαίτερος τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐντατικῶς συζητουμένην μέθοδον τῆς Ὑστερεκτομῆς διὰ τῆς κοιλιακῆς ἢ κολπικῆς ὁδοῦ. Τὴν ἐπὶ τῶν παθήσεων τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς κτηθεῖσαν πείραν καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὰς γυναικολογικὰς παθήσεις ἐν γένει, ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1900 εἰς ἰδιαίτερον σύγγραμμα ἐκ 200 σελίδων *Études de gynécologie opératoire*.

Ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον, ἐμφαίνον ὅλην τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνθεντίαν τοῦ συγγραφέως, εἶναι τὸ περισπούδαστον σύγγραμμα αὐτοῦ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Χειρουργικὴν Θεραπευτικὴν: *Manuel de la Therapeutique Chirurgicale et Chirurgie journalière*, ἀποτελούμενον ἐκ 645 σελίδων καὶ ἐκδοθὲν εἰς τρεῖς τόμους, ἐν ἔτει 1901 γαλλιστί, δις δὲ ἐπανεκδοθὲν βραδύτερον. Τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξεδόθη ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος τόμος ἐλληνιστὶ ἐν ἔτει 1907 κατὰ μετάφρασιν τοῦ Καλλιβωκά, συμπληρωθεὶς καὶ ἐπανξηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου Φωκᾶ (Χειρουργικὴ Θεραπευτικὴ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει. Ἐπιμελεία Α. Καλλιβωκά, 1907, Τόμ. Α' Γενικὸν μέρος σ. 467 Τόμ. Β' Εἰδικὸν μέρος σ. 488). Ἐτέρα δὲ ἐκδοσις τούτου ἐγένετο ἐν ἔτει 1926 ὑπὸ τοῦ Δ. Ὁρφανοῦ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοσιν αὐτοῦ λίαν εὐμενῶς δεκτὸν καὶ λίαν εὐφήμως ἔκρινεν αὐτὸ ὁ ἱατρικὸς ἐπιστημονικὸς τύπος, ὃχι μόνον ἐν Γαλλίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ (*The Lancet*) καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐν ἔτει 1892, ἤδη μικρὸν μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς καθηγητοῦ τῆς ὀρθοπαιδικῆς ἐν *Lille* ἀπεστάλη ὁ Φωκᾶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς ἰδιαίτεραν ἀποστολὴν, πρὸς μελέτην τῶν ὀρθοπαιδικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ Ἰνστιτούτων εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἡ ὀρθοπαιδικὴ πρὸ πολλοῦ εἰς διαφόρους πόλεις ὡς εἰς *Turino, Milano, Bologna, Roma, Napoli*, ἰδιαίτερος ἐκαλλιεργεῖτο. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀποστέλλεται πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Ἀγγλίαν καὶ Σκωτίαν. Τὰ συμπεράσματα τῶν ἐπὶ τόπου τούτων μελετῶν αὐτοῦ ὑποβάλλει εἰς δύο πραγματείας, λεπτομερῶς περιγραφῶν τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκ τούτων προκύπτοντα συμπεράσματα, δημοσιευθεῖσας

τὴν μὲν εἰς τὴν *Revue d'Orthopédie* (1892) τὴν δὲ εἰς τὸ *Bulletin médical du Nord* (1892).

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιστημονικὴ, τόσον ἡ συγγραφικὴ ὥς καὶ ἡ διδακτικὴ ἐμφάνις καὶ δοῶσις τοῦ Φωκᾶ κατὰ τὰ 25 ἔτη τῆς διαμονῆς αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ, δι' ἧς καὶ ἡ καθόλου ἐπιστήμη σπουδαίως ἐξυψηρετήθη καὶ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα ἐξαιρέτως ἐτιμήθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Γαλβάνη ἐν ἔτει 1901 ἡ Ἱατρικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, εἰς τὸν Φωκᾶν ἀπέβλεψεν ὅπως καταλάβῃ τὴν κενωθεῖσαν ἔδραν τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς. Κατὰ Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1902 κατέρχεται ὁ Φωκᾶς εἰς Ἀθήνας ἀναλαμβάνων τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ Νοσοκομείῳ Χειρουργικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸ ἐναρκτήριον αὐτοῦ μάθημα ἀνεμένετο μετ' ἐξαιρέτου ἐνδιαφέροντος καὶ παρηκολουθήθη ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀκροατῶν ἐκ τοῦ φοιτητικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Μαργίνα μετέφερεν ὁ Φωκᾶς τὴν κλινικὴν αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀρεταίειον Νοσοκομεῖον τὸ ὁποῖον ἐκ βάθρων ἀναδιωργάνωσεν, ὥς καὶ πρὶν τὴν ἐν τῷ Δημοτικῷ Νοσοκομείῳ Κλινικὴν. Ἐνταῦθα ἀνήγειρε νέον χειρουργικὸν περίπτερον, περιλαμβάνον χειρουργεῖα καὶ χειρουργικὰ ἐγκαταστάσεις ἀπολυμάνσεως κλπ. συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις, ὥς καὶ θαλάμους παρὰ τὰ χειρουργεῖα δι' ἀσθενεῖς ὑποστάντας σοβαρὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις. Ἐνταῦθα εἰργάζετο ὁ Φωκᾶς μέχρι τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου λόγῳ καταλήψεως ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας ἐν ἔτει 1930.

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν κατήλθεν ὁ Φωκᾶς εἰς Ἀθήνας ἀποτελεῖ ἀναντιρρήτως σταθμὸν τῆς παρ' ἡμῖν ἐξελίξεως τῆς Χειρουργικῆς. Ἡ διδασκαλία τοῦ Φωκᾶ ὑπῆρξεν ἐξαιρέτως γόνιμος, ἡ ὁμιλία αὐτοῦ ἐξαρκητοῦ ὑπὸ ἀπλότητος καὶ διανυγίας, περιγραφικῆς δὲ δυνάμεως τόσον ζωηρᾶς, ὥστε νὰ ἐντυπῶνται τὰ διδασκόμενα διὰ πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀκροατῶν, διὸ πάντοτε μεγάλη ἦτο ἡ συρροή τῶν φοιτητῶν εἰς τὰ μαθήματα αὐτοῦ. Εἶχε τὸ χάρισμα ἐκτάκτου μνήμης καὶ ἦτο οὕτω εἰς θέσιν ἐπὶ παντὸς ἀντικειμένου νὰ ἀναπτύξῃ ὅχι μόνον λεπτομερῶς τὸ ζήτημα ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναφέρῃ συγγραφέα καὶ περιοδικὸν ὅπου ἐδημοσιεύθη ἡ πραγματευομένη τὸ θέμα ἐργασία. Μετεχειρίζετο εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ διδασκαλίαν αὐτοῦ πάντοτε γλῶσσαν δημοτικὴν μετὰ τοσαύτης ἀφροσιώσεως καὶ ἐμμονῆς, ὥστε ὁ ἴδιος γράφει ὅτι ἐξυψηρέτησε τὸ ἔθνος ὑποστηρίξας δύο ἰδανικά, τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἀπλὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ὥς γράφει, καὶ τὴν ἐλληνογαλλικὴν φιλίαν (14 Ἰουλίου 1931—Κλινικὴ ἔτος 1937, Τόμος 4).

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἐχορημάτισε Κοσμήτωρ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς, συγκλητικὸς καὶ ἀντιπρύτανης, συνειργάσθη ὥς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Σπυρίδωνος Λάμπρου καὶ ὥς ὁ ἴδιος τονί-

ζει προσεπάθησε πάντοτε νὰ βελτιώσῃ τὰ τοῦ Πανεπιστημίου. Ζωηρὰ παραμένει εἰς τὴν ἐνθύμησιν πάντων ἡμῶν ἡ ἰδιάζουσα αὐτοῦ ρητορικὴ ἐν τῇ Σχολῇ ἢ ἀλλαχοῦ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ θέμα διὰ τὸ ὁποῖον κατελαμβάνετο ὑπὸ ὁρμητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τῆς πειθοῦς δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐξήσκησε πάντοτε μεγάλην εἰς τὸ περιβάλλον αὐτοῦ ἐπιβολήν.

Ὡς χειρουργὸς ὁ Φωκᾶς ἦτο ἀνεγνωρισμένης δεξιότητος, βασιζομένης ἐπὶ ἐξαιρέτων ἀνατομικῶν γνώσεων καὶ μακρᾶς πείρας, κυρίως ὁμως καθοδηγούμενης ὑπὸ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν διαυγείας σκέψεως καὶ ὁξύτητος πνεύματος, χαρίσματα ἀπαραίτητα διὰ τὸν καλὸν χειρουργόν, εὗρισκόμενον συγχρότατα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσαρμολογῇ ταχέως εἰς ἀποτόμως ἐμφανιζομένας ἀπροόπτους περιστάσεις. Παρακολουθῶν δὲ ἀδιαλείπτως τὰς προόδους τῆς χειρουργικῆς κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς ἐνταῦθα δράσεως αὐτοῦ, ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς πλείστων νέων ἐγχειρήσεων, ἀφορωσῶν εἰς ὅλα τὰ ὄργανα, θεωρῶν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, καύχημα αὐτοῦ, ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νεωτέρας χειρουργικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀπὸ τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐδημοσίευσεν σειρὰν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ εἰς ἰδίαν ἔκδοσιν: «*Μαθήματα Χειρουργικῆς Κλινικῆς*». Προσέτι ἐξέδωκε μετὰ τοῦ κ. Λιβαθινοπούλου ἐπὶ σειρὰν ἑτῶν μηνιαῖον περιοδικὸν τὴν «*Χειρουργικὴν Ἑπιθεώρησιν*», εἰς ἣν ἐπίσης ἐδημοσιεύοντο τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενα κλινικὰ μαθήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰς ἕτερα ἱατρικὰ περιοδικὰ ὡς τὴν Ἱατρικὴν Πρόοδον, τὸν Γαληνὸν (1907) κ. ἄ. Πολυάριθμοι ἐπίσης εἶναι αἱ ἀνακοινώσεις αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένης Κλινικῆς εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἱατρο-Χειρουργικῆς Ἑταιρείας τῆς ὁποίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξε πρόεδρος καὶ ὁ κύριος ἰδρυτής.

Τὰς πολυαριθμούς ἐργασίας τὰς ὁποίας ὁ Φωκᾶς μετὰ τὴν καθόδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐδημοσίευσεν δὲν ἐπιτρέπει ὁ χρόνος ν' ἀναφέρω ᾧ ἐνταῦθα. Αὐταὶ ἀφεώρουν εἰς ἐπίκαιρα πάντοτε ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς Χειρουργικῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰς προόδους μὲ ἄγρυπνον ὄμμα παρηκολούθη καὶ ἐνεργὸν πάντοτε ἐλάμβανεν μέρος πρὸς ἐπίλυσιν ἐπιμάχων ζητημάτων. Οὕτω ἐδημοσίευσεν διαφόρους ἐργασίας περὶ τῆς ἐγχειρήσεως τῆς χρονίας σκοληκοειδίτιδος, περὶ τῆς ἐγχειρήσεως τοῦ προστάτου διὰ τῆς περινεϊκῆς καὶ κατόπιν διὰ τῆς ὑπερηβικῆς ὁδοῦ, ὑπεραμυνθεῖς τῶν πλεονεκτημάτων τῆς τελευταίας μεθόδου εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν Εὐρῳπῇ τὸ θέμα εἰσέτι ζωηρῶς συνεζητεῖτο, περὶ τῶν ἐπὶ τῆς μήτρας ἐπεμβάσεων διὰ τῆς κολπικῆς ἢ κολιακῆς ἐγχειρουργικῆς μεθόδου, ὑποδείξας τὰ πλεονεκτήματα τῆς πρώτης δι' ὠρισμένας παθήσεις καὶ ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις, περὶ ἀκτινομυκωσίας, περὶ λαγωχειλούς, περὶ τῆς θεραπείας τῆς περιτονίτιδος, περὶ ἀποφλοιώσεως τοῦ νεφροῦ ἐπὶ χρονίας νεφρίτιδος, περὶ ὑδροκήλης, λιθοτρυψίας, περὶ θεραπείας

τῶν χειρουργικῶν φυματιώσεων κτλ. Πολλὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐγένοντο συγχρό-
νως θέματα ἀνακοινώσεων εἰς διάφορα χειρουργικά συνέδρια ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἰδίως
τῆς Γαλλικῆς χειρουργικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Διεθνoῦς Χειρουργικῆς, *Société inter-
nationale de Chirurgie*, τῶν ὁποίων ἀπτετέλει μέλος. Ἦτο ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς
Ἑθνικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱατρικῆς τῶν Παρισίων. Ἰδρυθείσης δὲ ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει
1928 τῆς Ἑλληνικῆς Χειρουργικῆς Ἑταιρείας ἐξελέγη ἀμέσως ἐπίτιμος μέλος ταύτης.

Ὁ Φωκᾶς ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους τοὺς ὁποίους διεξή-
γαγεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ ἔτη τῆς χειρουργικῆς αὐτοῦ δράσεως, προσφέρας πολυτίμους
εἰς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον τοῦ 1897 κατήλθεν εἰς τὴν
Ἑλλάδα μὲ ὕλικὸν τὸ ὁποῖον προσέφερεν ἡ Ἑλληνικὴ παροικία τῶν Παρισίων καὶ
ἐγκατέστησε μετὰ τοῦ βοηθητικοῦ αὐτοῦ προσωπικοῦ, Νοσοκομεῖον πολέμου εἰς τὴν
Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Υ. τῆς ἀειμνήστου τότε πριγκιπίσ-
σης Σοφίας. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὡς ἐπίτιμος ἀρχίατρος τοῦ Ἑλληνι-
κοῦ στρατοῦ διηύθυνεν νοσοκομεῖον ἐκστρατείας ἐν Πρεβέζῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς
Α. Υ. τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς
Κυρίας Πανᾶ. Ὁ δὲ τότε Ἀρχιστράτηγος Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀναθέσει εἰς αὐτὸν τὴν
γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν χειρουργείων Πρεβέζης. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου
πολέμου εὐρεθεὶς ἐν Γαλλίᾳ, ὑπηρέτησεν ὁ Φωκᾶς ἐν Παρισίοις χρησιμοποιηθεὶς εἰς
διάφορα νοσοκομεῖα, πρὸ πάντων εἰς τὸ *St. Jean de Dieu* ὀνομασθεὶς *Médecin-
Colonel* καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ παρασήμου ὡς Ἀξιωματικοῦ τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς,
ἀντιπροσωπεύσας οὕτω ἐν Γαλλίᾳ ἀξίως τὴν ἑλληνικὴν χειρουργικὴν.

Ἰδρυθείσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συγκατελέγη ὁ Φωκᾶς μεταξὺ τῶν πρῶ-
των μελῶν καὶ ἰδρυτῶν αὐτῆς, τὴν δὲ συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἀκαδη-
μίας, παρέλκει νὰ ἀναπτύξω ἐνταῦθα, ὡς τοῖς πᾶσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κύκλῳ γνωστῆς.

Καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας καὶ ἀποχωρήσας ὁ Φωκᾶς τοῦ Πανεπιστη-
μίου, ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν καὶ παρέμεινεν ἐπὶ τινα ἔτη ἐν Παρισίοις, παρακολουθῶν
καὶ πάλιν αὐτόθι πᾶσαν ἐπιστημονικὴν κίνησιν καὶ λαμβάνων ἐνεργὸν μέρος εἰς διά-
φορα ἰδίως χειρουργικά ἐπιστημονικά Συνέδρια μετὰ τοῦ συνήθους ζήλου καὶ ζωη-
ροῦ ἐνδιαφέροντος.

Νέα δὲ ἐπιδεικνύει δείγματα τοῦ ἐνθέρμου αὐτοῦ πατριωτισμοῦ, ἀποδεχθεὶς ἐν
ἔτει 1931 τὴν προεδρίαν Συνδέσμου τῶν ἐν Γαλλίᾳ διαμενόντων Ἑλλήνων ὑπὲρ τοῦ
κυπριακοῦ ζητήματος, μεταβάς πρὸς τοῦτο εἰς Λονδῖνον καὶ ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς
προσαρτήσεως τῆς μεγαλονήσου.

Ὅλιγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἀντιλαμβάνεται τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐξασθε-
νονμένας, ὅποτε καταλαμβάνει αὐτὸν ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Ἐπανέρχεται ἐνταῦθα ἔχων τὸ πνεῦμα εἰσέτι ἀκμαῖον καὶ διανγές. Λαμβάνει καὶ

πάλιν μέρος ενεργόν, ὡς πάντες ἐνθυμούμεθα, εἰς τὰ ἔργα τῆς Ἀκαδημίας, ἐπιδεικνύων ζωηρόν ἐνδιαφέρον, διὰ τὰ ἀναφνύμενα ἐπιστημονικὰ ζητήματα, μὴ παύσας παρακολουθῶν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ πᾶσαν ἐπιστημονικὴν κίνησιν.

Αἰσθανόμενος ὅμως ὅτι αἱ σωματικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ὁλονὲν περισσότερον ἐξαντλοῦνται καὶ ὅτι πλησιάζει τὸ τέρας τοῦ βίου, ἡ αὐτὴ νοσταλγία ἣτις ἔφερεν αὐτὸν πρὸ τινων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγείρει εἰς αὐτὸν τὸν πόθον νὰ διέλθῃ τὰς ὑπολειπομένας ἡμέρας καὶ τερματίσῃ τὸν βίον εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Κεφαλληνίαν. Ἐγκαθίσταται τότε ἐν Ἀργοστολίῳ, ἀπυχῶς δι' ὀλίγους μόνον μῆνας, ὅπου πρὸ ἔτους περίπου ἐτελεύτησεν.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὡς ἐπιστήμων, ὡς διδάσκαλος, ὡς χειρουργός, ὡς συγγραφεύς, ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς, ζωηρὰ καὶ ἐξέχουσα προσωπικότης, χαρακτηριζομένη ὑπὸ εὐρύτητος πνεύματος καὶ ὀξύτητος διανοίας. Πεπρωτισμένος ἀπὸ ἀπεριόριστον μνήμην καὶ βοηθούμενος ὑπὸ βαθείας μορφώσεως, εἶχεν εὐχερῇ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς σκέψεως καὶ ζωηρὰν τὴν ἔκφρασιν τοῦ λόγου.

Εὐγενὴς τοὺς τρόπους, ἐκ χαρακτῆρος φιλόφρων, πάντοτε εὐπροσέγγορος καὶ εὐχάριστος, ἡγάπα ὁ Φωκᾶς ἐξαιρέτως τὴν ἀπλότητα, φίλους καὶ μαθητὰς συναναστρέφόμενος μετὰ περισσῆς οἰκειότητος, ἐπεδείκνυνεν ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῇ πρὸς αὐτοὺς φιλίαν.

Ἦτο φύσις καλλιτεχνική, τερπομένη εἰς τὸ ἁρμονικὸν καὶ ὥραϊον, ἔχων δὲ ἔμφυτον τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπεχθάνετο τοὺς τύπους καὶ περιορισμούς, διὸ καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν πολλοῖς κατεύθυνεν ὡς ἡδόκει, ἀδιαφορῶν διὰ τυχὸν ἐπικρίσεις ἄλλων.

Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ Φωκᾶς, καταλαμβάνων οὕτω ἐς αἰεὶ, ἐξέχουσας θέσιν μετὰ τῶν ὑπαρξάντων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΚΩΝΣΤ. ΑΜΑΝΤΟΥ.—Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

Ὁ κ. Ἀντ. Κεραμόπουλλος ἀνακοινῶν τὴν κατωτέρω μελέτην τοῦ κ. Νικολάου Τράϊκωφ λέγει τὰ ἑξῆς:

Μετὰ χαρᾶς ἀνακοινῶ ἱστορικὴν μελέτην τοῦ κ. Ν. Τράϊκωφ, διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου τῆς ἐνταῦθα Βασιλικῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας, περὶ τινων σκοτεινῶν σημείων τοῦ βίου τοῦ Γ. Ρακόβσκυ, ἐθνικοῦ ἐπαναστάτου καὶ ἥρωος τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας, τροφίμου δὲ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Ὁ κ. Τράϊκωφ ἀπὸ μακροῦ ἐργάζεται ἱστορικῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρόθυμον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις συνεργασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἤρχισαν αἱ παρεξηγήσεις μετὰ αὐτῶν καὶ αἱ ἀντίθετοι κατευθύνσεις.